

Також слід проводити корекційну роботу з формування свідомого контролю в процесі написання та під час перевірки написаного, працювати над розвитком фонематичного сприйняття, правильної уваги. Якщо порушена звуковимова, разом з її постановкою слід вчити розрізняти близькі, подібні за артикуляцією звуки. Під час корекційної роботи обов'язково спиратися на тактильні, демографічні (написання літери на долоні) відчуття [9, с. 152]

Хороший результат дають вправи та ігри на аналіз і синтез слів: почергове виділення звуків у слові, виділення та порівняння першого і останнього звуку в словах; визначення місця звуку в слові; розрізнення звуків у словах тощо.

З цією метою використовуються і інші ігри-завдання:

– гра «Електронна муха». На дошці та в кожного учня є аркуш із квадратною сіткою. У центрі сітки знаходиться «електронна муха», яка переміщується лише за сигналом і тільки на одну клітинку від центру вгору – вниз, ліворуч – праворуч.

За допомогою такої гри діти вчаться малювати орнаменти, літери під диктовку.

– конструювання літер із паличок з фіксуванням направленості розміщення їх елементів; пошук літер, накладених одна на одну; розшифровка віддзеркалених літер; реконструювання – усе це сприяє формуванню писемного мовлення в дітей із акустичною дисграфією [1, с. 590]

– для розвитку навичок уявного переміщення й трансформації зорових образів проводять вправи з розрізаними картинками (листівками).

Висновки. Отже, своєчасне виявлення порушень при акустичній дисграфії, точне визначення її патогенезу та симптоматики в кожному окремому випадку, відмежування дисграфії від помилок письма іншого характеру, надзвичайно важливо для побудови логопедичної роботи з дітьми.

Акустичну дисграфію можна подолати за допомогою застосування різних корекційних методик. На сучасному етапі існує багато таких методик, творче їх застосування сприяє успішному корекційному процесу. Методики Р. І. Лалаєвої, Є. В. Мазанової ефективно працюють, допомагають своєчасно виявити і подолати розлади писемного мовлення, не допускаючи їх переходу на наступні етапи навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аманатова М. М. Огляд порушень читання і письма в учнів загальноосвітніх шкіл / Рання діагностика, профілактика та корекція порушень письма і читання: Матеріали II міжнародної конференції Російської асоціації дислексії / М. М. Аманатова. – М. вид-во МСГІ, 2006. – 10-13 с.
2. Волкова Л. С. Логопедія : підручник для студентів дефектол. фак. пед. вузів / Л. С. Волкової, С. Н. Шаховської. – М. Гуманит. вид. центр ВЛАДОС, 1998. – 680 с.
3. Мазанова Є. В. Корекція акустичної дисграфії / Є. В. Мазанова. – М.: Владос, 1998. – 67 с.
4. Садовнікова І. М. Порушення писемного мовлення та їх подолання у молодших школярів / І. М. Садовнікова. – М.: Владос, 1997. – 172 с.
6. Ястребова А. В. Корекція порушення мови у учнів / А. В. Ястребова. – М. : Гном -Пресс, 1999. – 97 с.

УДК 372.36:611.977]:372.45–053.4

В. Ю. ДERMELЬОВА

студентка спеціальності
«Корекційна освіта. Логопедія»

В. М. Андросова

старший викладач
Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ ДРІБНОЇ МОТОРИКИ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У даній статті розкривається значення розвитку дрібної моторики рук для формування та розвитку мовленнєвих навичок дітей дошкільного віку. Охарактеризовані технології, що сприяють покращенню дрібної моторики.

В данной статье раскрывается значение развития мелкой моторики рук для формирования и развития речевых навыков детей дошкольного возраста. Охарактеризованы технологии, которые содействуют улучшению мелкой моторики.

This article describes the importance of fine motor hand skills in the formation and development of speech skills of preschool children. Article characterizes technologies that contribute to the development of fine motor skills.

Ключові слова: дрібна моторика, мануальні рухи, пальчикові ігри, СуДжок терапія, ізонитка, штрихування.

Ключевые слова: мелкая моторика, мануальные движения, пальчиковые игры, СуДжок терапия, изонить, штриховка.

Key words: fine motor skills, manual movement, finger play, Su Jok therapy, schedule of thread, hatch.

Актуальність. Добре розвинене мовлення – одна з важливих умов повноцінного розвитку дитини. Оскільки чим багатше і правильніше у неї мовлення, тим легше висловлювати свої думки та ширшими стають її можливості в пізнанні навколишнього світу, а отже, активніше здійснюється психічний розвиток.

Різні порушення розвитку мовлення (погане розуміння того, що говорять оточуючі люди, бідний запас слів-назв і слів-понять, неправильна звуковимова тощо) ускладнює спілкування дитини з іншими дітьми та дорослими, в якійсь мірі виключає її з ігор та занять, уповільнює психічний та інтелектуальний розвиток.

Дослідження І. М. Сеченова, І. П. Павлова, А. А. Ухтомського, В. М. Бехтерева, М. М. Кольцової показали, що морфологічне і функціональне формування мовленнєвих областей кори головного мозку відбувається під впливом кін естетичних імпульсів, що йдуть від пальців рук [5, с. 4]. Формування мовлення дитини багато в чому залежить від дрібної моторики. Процес дуже простий: через нервові закінчення пальців нервові імпульси надходять у головний мозок, де активується відділ, що відповідає за мовлення.

Як показали дослідження М. М. Кольцової, дитина, яка має високий рівень розвитку дрібної моторики, вміє логічно міркувати, у неї на достатньому рівні знаходиться формування активного дитячого мовлення, рідше зустрічаються порушення звуковимови [5, с. 83].

Останнім часом спостерігається зростання кількості дітей, що мають порушення загальної, дрібної моторики та мовленнєвого розвитку. Понад 50% дошкільників і 17% школярів молодшого шкільного віку мають різноманітні порушення мовленнєвого розвитку та потребують логопедичної допомоги [1, с. 180].

Мета статті. Проаналізувати значення розвитку дрібної моторики рук для формування й покращення мовленнєвих навичок дітей дошкільного віку, описати технології розвитку дрібної моторики.

Виклад основного матеріалу дослідження. Давно відомо, що рухи пальців руки тісно пов'язані з мовленням. Першою формою спілкування первісних людей були жести. Різні рухи руками лежали в

основі того первинного мовлення, за допомогою якого люди спілкувалися. Пізніше жести стали поєднуватися з вигуками, різними викриками. Проїшли тисячоліття поки розвинулося словесне мовлення, але воно протягом тривалого часу залишалося тісно пов'язаним із жестикуляційним мовленням.

Рухи пальців рук у людей удосконалювались із покоління в покоління, оскільки вони виконували руками все більш тонку та складну роботу. У зв'язку з цим відбувалося збільшення площі рухової проекції кисті руки в людському мозку. Тобто розвиток функції руки та мовлення в людей йшли паралельно, у взаємодії.

Відомий дослідник дитячого мовлення М. Кольцова зазначає: «Рухи пальців рук історично, у ході розвитку людства, виявилися тісно пов'язаними з мовленнєвою функцією. Розвиток функції руки й мовлення в людей тривали паралельно» [5, с. 105].

Вплив мануальних (ручних) дій на розвиток мозку людини було відомо ще в II столітті до нашої ери в Китаї. Фахівці стверджували, що ігри за участю рук і пальців приводять у гармонійні стосунки тіло та розум, підтримують у належному стані мозкові системи.

Про зв'язок рухів руки з мовленням було відзначено в 1928 році видатним російським вченим, фізіологом, невропатологом В. М. Бехтеревим, який відмічав стимулюючий вплив рухів руки на розвиток мовлення. Ця концепція лежить в основі сучасних теорій, що розробляються вченими. На основі спеціально проведених дослідів зроблено висновок, що рухи пальців рук стимулюють розвиток центральної нервової системи і прискорюють розвиток мовлення дитини. Прості рухи рук допомагають прибрати напругу не тільки із самих рук, але й із губ, знімають розумову втому. Вони здатні поліпшити вимову багатьох звуків, а значить – розвивати мовлення дитини [2, с. 127].

М. М. Кольцова в книзі «Дитина вчиться говорити» підкреслює важливість розвитку дрібної моторики рук для розвитку мовлення дитини. Провівши ряд спостережень і досліджень вона дійшла висновку, що якщо розвиток рухів пальців відповідає вікові, то і розвиток мовлення теж у межах норми, якщо ж розвиток

пальців відстає – відстає і розвиток мовлення, хоча загальна моторика при цьому може бути в межах норми і навіть вище. Автор наголошує, що в період підготовки дитини до активного мовлення потрібно розвивати не тільки моторику артикуляційного апарату, а й моторику пальців рук [5]. Вона робить висновок про те, що кисть руки можна віднести до мовленнєвого апарату, а її рухову проєкційну область вважати ще однією мовленнєвою зоною мозку.

Справедливими є твердження відомого педагога В. А. Сухомлинського: «Розум дитини перебуває на кінчиках його пальців» [6] та німецького філософа І. Канта: «Рука – це свого роду зовнішній мозок» [4]. Це означає, чим більше дитина вміє, хоче і прагне робити руками, тим вона розумніша і винахідливіша. Адже на кінчиках пальців – невичерпне «джерело» творчої думки, який «живить» мозок дитини [7, с. 6].

На сучасному етапі для розвитку дрібної моторики використовують різні технології: пальчикові ігри, Су Джок терапію, ізонитку, графічні вправи, ігри з прищипками, піскотерапію, штрихування, пальцевий масаж, аплікацію тощо. Більш детально зупинимося на деяких із цих технологій і розглянемо їхній вплив на розвиток мовлення.

Пальчикові ігри – культурна спадщина німецького народу, історія існування їх обчислюється тисячами. Це інсценування будь-яких римованих історій, казок за допомогою пальців. У ході пальчикових ігор діти, повторюючи рухи дорослих, активізують моторику рук. Тим самим виробляється спритність, уміння керувати своїми рухами, концентрувати увагу на одному виді діяльності.

Для дітей із порушенням мовлення доцільним є обговорювання віршів разом із рухами рук: мовлення ритмується рухами, воно робиться більш гучним, чітким і емоційним, а наявність рими позитивно впливає на слухове сприймання. Ці ігри також є важливими для розвитку творчості дітей.

Пальчикові ігри допомагають:

- розвивати мовлення, поліпшити вимову й збагатити лексику;
- підготувати руку до письма;
- розвинути увагу, терпіння, уміння стримуватися саме тоді, коли це

необхідно;

- стимулювати фантазію, виявляти творчі здібності;
- навчитися управляти своїм тілом, почуватися впевнено в системі «тілесних координат».

«Пальчики вітаються»

- а) однією рукою: кінчиком великого пальця правої руки почергово торкатися кожного пальця цієї ж руки (те ж саме – лівою рукою);
- б) двома руками: тримаючи долоні вертикально одну навпроти одної, почергово (починаючи з мізинців і закінчуючи великими пальцями) з'єднувати й розводити пальці, промовляючи слова «Добрий день».

Гра «Весела родина»

Показуємо на пальчик та кажемо: «перший пальчик...», і продовжуємо гру, загинаючи кожен пальчик.

Перший пальчик – наш дідусь,
Другий пальчик – то бабуся,
Третій пальчик – наш татусь,
А четвертий – то матуся,
А мізинчик – наш малюк,
Ось, сховався він отут.

«Пальчик-хлопчик»

У цій грі завдання ускладнюється: замість простого загинання пальчиків по черзі з'єднують великий палець із кожним іншим пальцем:

Пальчик-хлопчик, де ти був?
З цим братиком у ліс ходив.
З цим братиком борщ варив,
З цим братиком кашу їв.
З цим братиком пісню співав!

Однією з нетрадиційних технологій є **Су Джок терапія** («Su» – кисть, «Jok» – стопа). У дослідженнях південнокорейського вченого професора Пак Чже Ву, який розробив Су Джок терапію, обґрунтовується взаємовплив окремих ділянок тіла за принципом подібності. Середній палець правої кисті та безіменний палець лівої кисті відповідають правій нозі. Безіменний палець правої кисті та середній палець лівої кисті відповідають лівій нозі. Мізинець правої кисті та вказівний палець лівої кисті відповідають лівій руці. Підвищення долоні біля основи великого пальця відповідає грудній клітці, а долоня в цілому співвідноситься з областю живота [9, с. 52]. Стимуляція точок на руці може призводити до вилікування, адже Су Джок:

- не має шкідливих і побічних дій;
- не має протипоказань;
- проста на стільки, що зрозуміла кожному;
- завжди викликає посмішку вже на перших хвилинах використання.

Су Джок терапія – це високоефективний, універсальний, доступний і абсолютно безпечний метод самооздоровлення і самоцілення шляхом впливу на активні точки, розташовані на кистях і стопах, спеціальними масажними кулями, використання яких у поєднанні з вправами з корекції звуковимови та розвитку лексико-граматичних категорій сприяє підвищенню фізичної і розумової працездатності дітей, створює функціональну базу для порівняно швидкого переходу на більш високий рівень рухової активності м'язів і можливість для оптимальної цілеспрямованої мовної роботи з дитиною, надаючи стимулюючий вплив на розвиток мовлення.

Таким чином, не знаючи відповідних точок, а розвиваючи дрібну моторику – можна вдосконалювати мовленнєву сферу дитини.

У Су Джок терапії використовується самомасаж: погладження, розтирання, розминка, вижимання, активні і пасивні рухи. Високу результативність показує використання масажерів для рук. У комплекс можуть входити вправи трьох видів: самомасаж тильного боку кистей рук, самомасаж долонь, самомасаж пальців рук. Можна провести наступні ігри:

«Пилка». Кисть і передпліччя лівої руки розташовані на столі. Ребром долоні правої руки імітувати «пиляння» в усіх напрямках тильного боку лівої долоні (прямолінійний рух). Виконувати те ж для іншої руки.

«Спіральки». Подушечку великого пальця правої руки покласти на тильну сторону, масажувати фаланги пальців лівої руки. Решта пальців правої руки охоплюють і підтримують палець знизу. Масажувати спіралеподібними рухами. Виконувати те ж для правої руки.

«Біноклі». Складання з пальців овалів. По черзі кожен палець на руці стикається подушечкою з великим пальцем – виходить овал. Діти дивляться ніби у біноклі.

Пальцевий масаж використовують у всіх дошкільних установах Японії, почи-

наючи з 2 - річного віку.

Японський учений Намікоші Токухіро радить дорослим: якщо діти хвилюються під час мовлення і крутять у руках предмети, не слід їх вихоплювати з рук – так організм дитини скидає напруження та активізує роботу мозку.

Японський учений Йосиро Цуцумі розробив систему вправ для самомасажу з використанням різних предметів, а саме:

- *масаж долонних поверхонь кам'яними, металевими або скляними різнокольоровими кульками.* Їх потрібно: вертити в руках, клацати по них пальцями, «стріляти»;
- *масаж волоськими горіхами:* розминати два горіха між долонями, один горіх прокочувати між пальцями, утримувати кілька горіхів між розімкненими пальцями провідної руки й обох рук;
- *масаж шестигранними олівцями:* пропускати олівець між одним і двома – трьома пальцями, утримувати в певному положенні в правій і лівій руці;
- *масаж спеціальною кулькою та кільцем.* Оскільки на долоні знаходиться безліч біологічно активних точок, масаж є ефективним способом їх стимуляції. Такий масаж можна проводити в кількох варіантах:
- прокочуючи кульку між долонями, діти масажують м'язи рук;
- діти по черзі надягають масажні кільця на кожен пальчик, спочатку на правій потім на лівій руці;
- діти працюють за інструкцією дорослого: одягни кілечко на мізинець правої руки, на безіменний і т. п.;
- дитина закриває очі, дорослий одягає каблучку на будь-який його палець, дитина називає, на яку руку і який палець надіто колечко;
- дитина кладе кульку між долонями, прокочує її, одночасно промовляючи вірш на автоматизацію порушеного звуку. (наприклад, звук [з]):
Засміялись дзвінко:
Зебра, заєць, зубр, змія –
Тут їх всіх побачу я.

Ізонитка. Термін «ізонитка» російського походження, що означає «изображение нитью». Зустрічаються також інші назви: ниткова графіка (ниткографія), нитковий дизайн, вишивка на картоні.

Ізонитка вперше з'явилася в Англії в

XVII ст. Англійські ткачі придумали особливий спосіб переплетення ниток. Вони забивали в дощечки цвяхи і в певній послідовності натягували на них нитки. В результаті виходили ажурні мереживні вироби, які використовували для оздоблення [3].

Сьогодні на Заході використовують назву «embroidery on paper» – вишивка на папері. Іноді зустрічається назва «paper embroidery», рідше «Form-A-Lines» – форми з ліній. У німецькомовних країнах «pickpoints» – крапковий малюнок.

«Малюнки», виконані товстою ниткою або шнуром, відрізняються м'якістю одержуваних форм, здаються об'ємними і «живими», порівняно із звичайним контурним зображенням. Крім того, заняття з м'якою та пухнастою ниткою заспокоюють дітей і розвивають у них інтерес до мистецтва.

За основу для розробки системи роботи з ізониткою, було взято роботи І. Н. Гусарової, Т. А. Горбачової, Л. А. Іванової.

Ізонитку корисно поєднувати з розвитком зв'язного мовлення. Наприклад, після прослуховування казки або розповіді, дають дитині завдання зобразити його героїв. Надалі, коли у дітей з'являються певні навички в роботі з ниткою, у ході розповіді доцільно використовувати ілюстрації. Таким чином, ізонитка не тільки буде розвивати дрібну моторику дітей, але в поєднанні з живою розповіддю, навчати складати план розповіді за допомогою власних малюнків. Чим спритніші та вміліші пальчики дитини, тим успішніше буде формуватися не тільки її усне мовлення, але і письмове, оскільки якість письма безпосередньо залежить від розвитку тонких рухів пальців рук.

Ізонитка дозволяє вирішувати відразу кілька дидактичних завдань:

- удосконалювати зорове сприймання дітей;
- розвивати зорово-моторну координацію;
- формувати плавність, ритмічність і точність рухів;
- підготувати руку дитини до письма;
- розвивати зв'язне мовлення;
- правильно співвідносити рухи із словами;
- збагачувати емоційне забарвлення мовлення;

- учити дітей передавати в розповіді послідовність подій.

Висновки. Отже, зв'язок функції кисті рук і мовлення виявився настільки тісним і значним, що тренування пальців руки можна розглядати, як потужний фізіологічний стимул розвитку мовлення дітей. Формуючи і вдосконалюючи дрібну моторику пальців рук, відбувається активізація роботи мозку, вдосконалення психічних процесів і мовленнєвої функції дитини. Розвиток дрібної моторики з використанням пальчикових ігор, Су Джок терапії, ізонитки та інших, сприяє поліпшенню артикуляційних рухів, підготовці руки до письма, покращенню розвитку мовлення, а також створенню більш різноманітного, цікавого, розвивального для дитини мовленнєвого середовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андросова В. М. Дислалія. Хрестоматія. Частина I: Навчальний посібник для студентів напрямку підготовки «Корекційна освіта. Логопедія» вищих педагогічних навчальних закладів. / Упоряд. В. М. Андросова. – Суми: СумДПУ імені А. С.Макаренка, 2012. – 264 с.
2. Бехтерев В. М. Мозг и его деятельность / В. М. Бехтерев. – М. – Л., 1928.
3. Гусарова Н. Н. Техника изонити для дошкольников / Н. Н. Гусарова – СПб.: Детство - Пресс, 2000.
4. Длугач Т. Б. «И. Кант: от ранних произведений к «Критике чистого разума» / Т. Б. Длугач – М.: Наука, 1990 – 136 с.
5. Кольцова М. М. Ребенок учится говорить / М. М. Кольцова. – 2-е изд., переработ. и доп. – М.: Сов. Россия, 1979. – 192 с.
6. Лішук В. Зв'язок розвитку тонких рухів пальців рук і розвитку мовлення / В. Лішук. – Дефектолог. – 2010. – №7. – С. 3 – 6.
7. Лугова І. Розвиток дрібної моторики пальців рук в учнів шестирічного віку / І. Лугова. – Початкова школа. – 2008. – №7. – С. 6.
8. Момот Т. Л. Пальчиками граємо – мову розвиваємо / Т. Л. Момот. – Бібліотека логопеда – практика. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2009. – 24 с.
9. Пак Чже Ву Су Джок для всех / Пак Чже Ву. – М.: Су Джок Академия, 2001. – 136 с.